

Když jde jedna husa za druhou
(o reciprocitě a konstrukci
jeden-druhý)

Martina Otradovcová
Ždárek listopad 2009

Co to vyjadřuje?

- a) Jan maže Lenku opalovacím krémem.
- b) Jan a Lenka se mažou opalovacím krémem.
- c) Jan a Lenka mažou opalovacím krémem jeden druhého.

Co to vyjadřuje?

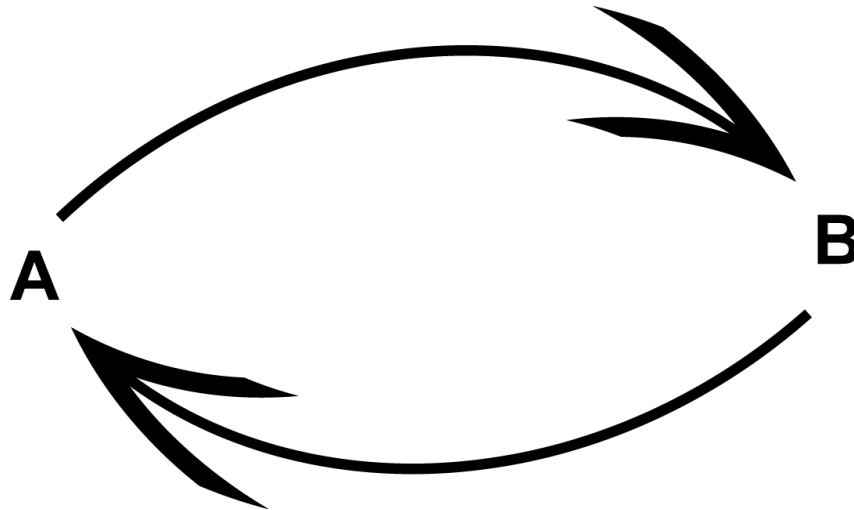
- Jde o lexikální vyjádření reciprocit
- (zdroj: ...)
- Reciprocita: Reciprocitu definujeme jako vztah mezi dvěma valenčními doplněními (aktanty, popřípadě obligatorními volnými doplněními), která jsou postavena do symetrického vztahu tak, že vztah mezi nimi lze parafrázovat na základě modelu:

*Jan a Marie se líbali. = Jan líbal Marii a
(zároveň) Marie líbala Jana*

Skutečně? Tady ještě ano...

Jan a Lenka mažou krémem *jeden druhého*

...aniž by se dotkli jeden druhého...

A teď?

- Přestali jukat *jeden na druhého* a upřeli oči na Bonyho...
- ...pokřikovali posluchači *jeden na druhého*.
- nevíme, jestli byli dva, nebo více (tím pádem i více vztahů, ale my to nevěděli ani předtím, jen na základě pragmatiky!)

Ještě stále to jde zachránit...

- Ve sněhu jeleni rádi chodí *jeden za druhým*.
- Dá se říct, že chodí dva, jeden čumák za ocasem druhého a naopak, ale intuitivně jdou spíš v řadě, tzn. reciprocita žádná?

Ale co s tímhle?

- Matrjošky jsou panenky, které se vkládají *jedna do druhé*.
- tady už to nevymyslíme, nelze vložit něco menšího do většího a pak to větší vložit do menšího, tzn. reciprocita určitě není!

Dvě cesty řešení

- hledat problém v polysémii slova druhý
- nechat frázi jako jeden jev a upravit definici reciprocity

Polysémie slova druhý

- Podle SSČ
 - 1. druhý v pořadí
 - 2. ostatní
 - 3. jiný

- Mažou se opalovacím krémem - 1,2
- ...tiše a radostně k sobě , aniž by se dotkli jeden druhého, téměř plaše . - 1,2
- Přestali jukat jeden na druhého a upřeli oči na Bonyho... 1, (2)
- ...pokřikovali posluchači jeden na druhého. – (1), 2.
- Ve sněhu jeleni rádi chodí jeden za druhým. - 3.
- Matrjošky jsou panenky, které se vkládají jedna do druhé. - 3.

- což znamená, že pokud bychom povolili vícečetnost vztahů (nemusí se účastnit jen dva), bude nám pro první 4 věty reciprocita sedět bez problémů
- 5. a 6. věta by reciprocitu nevyjadřovala
- pozorování: věty, které vyjadřují reciprocitu, mají frázi jeden-druhý v bezpředložkovém tvaru

Změna definice reciprocity

- způsob, jak nechat spojení jeden-druhý jako jeden jev
- stará definice reciprocity nám už ale nestačí
- už věty s vícečetností vztahů nám mohou napovědět něco víc o nutných podmínkách

- vztah, kdy více účastníků děje vykonává stejnou činnost a působí jí na někoho jiného a alespoň jedna osoba je účastna aktivní i pasivní role, přičemž „stará“ reciprocita ve dvojici by se ukazovala jako zvláštní případ minimality této rozšířené definice

- toto vnímání potvrzeno dotazníkovým výzkumem (celkem dotázáno 25 respondentů ve věku od 18 do 56 let, v dotaznících bude ještě pokračováno)
- tato nová definice zahrnuje všechny naše případy

- Děkuji za pozornost!
- Prostor pro Vaše dotazy

